

da vezîriâzam ve şeyhülislâmın konaklarını yağmalayan âsiler, özellikle Hasan Can'ın oğlu Hoca Sâdeddin Efendi'nin ahfadından Şeyhülislâm Ebû Said Efendi'nin 150 yıldan beri birikip kendisine intikal eden nefis eşya ve kitaplarını da telef etmişlerdi (a.g.e., VI, 91). Sarayda yapılan toplantı sırasında hayatından ümidini kesen İpşir Mustafa Paşa sadâret mührünü padişaha teslim etmek zorunda kaldı. IV. Mehmed de hemen mührü Kara Murad Paşa'ya vererek onu vezîriâzam yaptı (Abdurrahman Abdi Paşa, s. 30).

Tertiplelediği isyan sonunda 5 Receb 1065'te (11 Mayıs 1655) ikinci defa sadrazam olan Murad Paşa çok zor durumda kalmıştı. Çünkü bir yandan devlette parası kalanların alacaklarını geri vermeye söz verdiğinden hazineyi tüketmiş, öte yandan daha önce kayıtları silinenlerle "veledeş" denilen sipahi oğullarını ocağa almakla devlet giderlerini en az bir misli arttırmıştı. Bu kadar masrafa para yetiştirmekte zorlanan Murad Paşa, tayinler için saraydan sık sık tezkireler gelmesi ve zorba ileri gelenlerinin tayin işlerine karışmaları, taşrada Abaza Hasan önderliğinde Anadolu'da bir isyan çıkması karşısında çareyi kendi isteğiyle görevden ayrılımda buldu (16 Şevval 1065 / 19 Ağustos 1655). Karaçelebizâde, onun "hal' u iclâi fikr-i fâsidi belâsına giriftar" olduğunu söyleyerek kendisinin buna karşı sert sözlerle mukabele ettiğini ve görevden ayrıldığını yazar (*Zeyl-i Ravzatü'l-ibrâr*, s. 268). Bazı kaynaklarda ise istifaya mecbur edildiği rivayetine yer verilir (Naîmâ, VI, 110-112). Hacca gitme isteği sebebiyle Şam beylerbeyiliğine getirildi. Birkaç gemiyle Şam'a hareket eden Murad Paşa Payas'ta karaya çıktı, fakat burada rahatsızlandı. Yolda hastalığı artınca Hama'da bir süre Arnavut Mehmed Paşa'nın konağında kaldı ve orada sıtmadan öldü (Zilhicce 1065 / Ekim 1655), Mehmed Paşa'nın kendisi için hazırlattığı türbeye gömüldü (Evliya Çelebi, III, 78).

Kaynaklarda ümmî, fakat zeki, cesur, soğukkanlı, gayretli, cömert, etkili konuşmasıyla çevresini yönlendirebilen bir kişi olarak nitelenen Kara Murad Paşa iri yapılı idi ve bu yüzden "dev" lakabıyla da anılırdı. Girit savaşlarında Hanya'nın ve bazı küçük kalelerin fethinde rol oynamış, kul kethüdâlığında ocakta bir süredir yürürlükten kalkmış merasimleri ihya etmiş, kaptan-ı deryâlığı sırasında Venedikliler'e karşı zaferler kazanmıştır. Ancak

İpşir Mustafa Paşa'ya karşı tertiplelediği isyan devlete çok pahalıya mal olmuş. Tarhuncu Ahmed Paşa zamanında nisbeten düzelen maliye tekrar bozulmuş, giderler gelirlerin çok üstüne çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 239, 242, 247, 282, 283, 327, 329, 339, 344, 346, 347, 348, 349, 357, 358, 360, 361, 392, 393-395; a.mlf., *Tuhfetü'l-kibâr*, s. 130-132; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-ibrâr*, Bulak 1248, s. 630, 635; a.mlf., *Zeyl-i Ravzatü'l-ibrâr* (haz. Nevzat Kaya, doktora tezi, 1990), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 27, 32, 41, 59, 60, 211, 223, 226, 228, 250-251, 253, 255, 264, 268; Mehmed Halife, *Târih-i Gilmânî* (haz. Ömer Karayumak), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), s. 57-58, 82-83; Vecihî Hüseyin, *Târih*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 917, vr. 35^a, 36^b; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 274; III, 78-81; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme* (haz. Fahri Çetin Derin, doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10, 30, 45, 53-58, 61, 64-69; Naîmâ, *Târih*, IV, 111-205, 253, 295-301, 318, 322, 331, 380-406, 411 vd., 451, 456; V, 16-18, 21, 362, 373-374, 390 vd., 396-407, 444 vd.; VI, 17-19, 31, 33 vd., 72, 74 vd., 83-84, 91, 107-112; *Hadîkatü'l-üzerâ*, s. 89-91; Silâhdar, *Târih*, I, 7, 9-11, 12, 15-16, 19-20, 168; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 585, 588, 599-600, 601, 657, 659; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 121; *Sefînetü'l-üzerâ*, s. 35; Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1258, s. 62-64; Hammer (Atâ Bey), X, 67, 108, 109 vd., 143, 144-145, 160-164, 220-221, 225-227, 233, 234, 238, 239, 244-249; *Sicill-i Osmânî*, IV, 356; Ahmed Refik, *Ocak Ağaları*, İstanbul 1931, s. 3-75; a.mlf., "Kara Murad", *İkdam*, sy. 7787, 17 Ekim 1918; sy. 7803, 2 Kasım 1918; Danişmend, *Kronoloji*, III, 400, 408, 412, 413, 414, 415, 419, 420, 509, 511, 554; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 218, 222, 233-235, 240-248, 267, 268-269, 272-276, 279-288, 313, 314, 316, 328, 336; III/2, s. 276, 282, 397-398, 409, 410; Ersen Bulam, *Kara Murad Paşa* (lisans tezi, 1961), İÜ Ed. Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 122; Cavid Baysun, "Köse Sultan", *İA*, VI, 918, 919; İsmet Parmaksızoğlu, "Murad Paşa (Kara, Dev)", *TA*, XXIV, 440-441.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

KARA MUSTAFA PAŞA

(bk. MERZİFONLU

KARA MUSTAFA PAŞA).

KARA SİNAN

(ö. 885/1480 (?))

Osmanlı âlimi.

Akhisar yakınlarında Seydi köyünden olup doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adı Sinâneddin Yûsuf, babasının adı Abdülmelik, dedesinininki Bahşâyîş'tir. Arap-

ça, fıkıh, astronomi gibi ilimleri tahsil ettikten sonra müderrislik yaptığı kaydedilir. Dinî ilimler ve edebiyatta devrinin önde gelen âlimleri arasında sayılan Kara Sinan'ın vefat tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda 852 (1448) olarak verilen tarih (*Osmanlı Müellifleri*, I, 397; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 560) *Hezmü'l-cüyûş* adlı eserinin telif yılı olup *Keşfü'z-zunûn*'da *eż-Zamâ'ir* isimli eserini de 868'de (1464) telif ettiği belirtilir (II, 1087). İbnü'l-İmâd ölüm tarihini 885 (1480) yılının başları olarak kaydeder (*Şezerât*, VII, 343).

Eserleri. 1. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Vikâye (Ri'âyetü'l-vikâye bi-Vikâyeti'r-rivâye)*. Sadrüşşerîa es-Sânî'nin, dedesi Tâcüşşerîa'nın fıkha dair *Vikâyetü'r-rivâye* adlı eserine yazdığı şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 866, Damad İbrâhim Paşa, nr. 583, vr. 1-378; Murad Molla Ktp., Murad Molla, nr. 799). 2. *Zeynü'l-Menâr*. Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin fıkıh usulüyle ilgili *Menârü'l-enevâr*'nın şerhidir (Süleymaniye Ktp., Yozgat, nr. 373 [müellif hattı]; Cârullah Efendi, nr. 539). 3. *el-Mazbûl şerhu'l-Makşûd*. Sarf ilmine dair *el-Makşûd* isimli meşhur eserin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4851; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6631, 6632). 4. *Revâhu'l-ervâh*. Ahmed b. Ali b. Mes'ûd'un sarf ilmine dair *Merâhu'l-ervâh*'ının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4795, Esad Efendi, nr. 3134; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6715, 6751; Çorum İl Halk Ktp., nr. 2872; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 24; *Suppl.*, II, 14). 5. *eş-Şâfiye şerhu'ş-Şâfiye*. İbnü'l-Hâcib'in sarfla ilgili *eş-Şâfiye* adlı eserinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Harput, nr. 19, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1842; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6735; İÜ Ktp., AY, nr. 1312, 2516, 2966). 6. *Hezmü'l-cüyûş fi'l-gâlib ve'l-maqlûb*. Muhtasar bir eser olup müellif bunu daha sonra *Hazmü'l-cüyûş* adıyla şerhetmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2043). 7. *eż-Zamâ'ir* (a.g.e., II, 1088).

Kaynaklarda ve kütüphane kayıtlarında Kara Sinan'a nisbet edilen *Hâşiye 'alâ şerhi'l-mulaḥḥaş fi'l-hey'e ve Ec-vibe 'an i'tirâzâtî'l-Kaşallânî fi'l-cüz-î'llezî lâ yetecezzâ* adlı risâlelerin Sinan Paşa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 211; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 228; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârih* (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, V, 172; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-uşûl ilâ tabakâti'l-fühûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa,

nr. 1887, vr. 268*; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1022, 1088, 1651, 1807, 1819, 1826, 2023, 2043; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 343; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2634; *Osmanlı Müellifleri*, I, 397; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 560; Brockelmann, *GAL*, II, 24; *Suppl.*, I, 647; II, 14; Recep Cici, *Kuruluşta Fatih Devrinin Sonuna Kadar Osmanlılarda Fıkıh Çalışmaları* (doktora tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 137-141; Cemil Akpınar v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, I, 40-41.

TAHSİN ÖZCAN

KARA ŞEMSİ

(1829-1886)

Mevlevî şairi.

1829 Martında Konya'da doğdu. Asıl adı Süleyman olup Kara Abdal ismiyle de tanınmaktadır. Konya'da arazi sahibi Âşık Osman'ın oğludur. İlk tahsilini bu şehirde yaptı. On beş-on altı yaşlarında iken Şems-i Tebrizî Dergâhı'na intisap etti. Türbedar Seyyid Emîrşah Kaygusuz Abdal Dede'nin yardımıyla çeşitli dinî eserler okuduktan sonra Abdal Mehmed Südi'ye intisap ederek Mevlânâ Dergâhı'nın matbahında çilesini ve seyrü sülûkünü tamamladı (1844). Kendisinden inâbe aldığı Kaygusuz Dede ona Şems-i Tebrizî'ye izâfeten "Şemsî" mahlasını verdi.

Kaygusuz Dede'nin tâlimatı üzerine Afyonkarahisar Mevlevîhânesi'ne giderek orada dört yıl kadar ilim tahsiliyle meşgul oldu. Bursa ve İstanbul'daki dergâhları ve meşâyihî ziyaret ettikten sonra tekrar Konya'ya döndü (1856). 1857'de evlendi ve bu evlilikten sırasıyla Mehmed Şemseddin, Hasan Hüsnü ve Hüseyin Ârif adlarında üç oğlu dünyaya geldi.

1870 yılında Horasânî Ali Dede'nin vefatı üzerine meşihatla Aydın Güzelhisanı'nda onun dergâhına gönderildi. Orada irşadla meşgul olurken Girit'teki Hanya Mevlevîler'inden gelen davet üzerine 1872'de Hanya'ya gitti ve ailesiyle oraya yerleşti. 5 Temmuz 1880'de açılan Hanya Mevlevîhânesi'nin inşasında büyük hizmetleri oldu. 23 Zilhicce 1303'te (22 Eylül 1886) Hanya'da vefat etti ve mevlvîhânenin hazîresine defnedildi. 1924 nüfus mübadelesinde dergâhın bazı eşyası ve hazîrede yatan diğer şeyhlerin naaşlarıyla beraber Kara Şemsî'nin naaşı da önce İzmir Mevlevîhânesi hazîresine, onun yıkılması üzerine Balçova Mezarlığı'na nakledildi (Kara Şemsî ve oğullarının Hanya Mevlevîhânesi'ne hizmetleri için bk. HANYA MEVLEVÎHÂNESİ).

Dinî ve tasavvufî manzumeler yazan, Nûrî, Şemsî, Sem'î, Niyâzî, Abdal mahlaslarını kullanan Kara Şemsî'nin Türkçe ve Farsça manzumelerinin bulunduğu divanı oğlu Hüseyin Ârif tarafından *Tuhfetü'l-Mesnevî alâ hubbî'l-Haydarî ve Divânçe-i Kara Şemsî* adıyla, başında Girit vilâyeti mutasarrıfı İbrâhîm Şerif Efendi'nin bir takriziyle birlikte yayımlanmıştır (İstanbul 1305). Divanının baştan on altı sayfalık kısmında Farsça manzumeler, geri kalan kısımda ise kırk altısı gazel olmak üzere toplam seksen dört manzume bulunmaktadır. Farsça kısımdaki münâcât, na't, methiye ve mersiyelele Türkçe kısımdaki kaside, tarih, muhabba, şarkı ve gazel türünde manzumelerin toplam beyit sayısı 1040'tır. Divanın başında ayrıca müellif hakkında bilgi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1803-1804; Sadeddin Nûzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, I, 162-164; "Abdal, Kara Şemsî", *TDEA*, I, 9; Tahsin Yazıcı, "Abdâl, Qara Şemsî", *Etr.*, I, 174.

ABDULLAH UÇMAN

KARABACEK, Josef Ritter von

(1845-1918)

Avusturyalı şarkiyatçı.

20 Eylül 1845'te Graz'da doğdu. Viyana'da hukuk okudu; fakat daha sonra Şark dillerine geçti ve nümismatik, epigrafya, arkeoloji, sanat tarihi ve özellikle tarihî dokümacılıkla ilgilenmeye başladı. 1868'de doktorasını verdi; ertesi yıl İslâm paleografyası ve nümismatiği dalında kadrosuz doçent, 1874'te de Viyana Üniversitesi'nde kadrosuz profesör oldu; 1884'te aynı üniversitenin Şark Tarihi ve Dilleri Bölümü'ne kadrolu profesör tayin edildi. Hocalığı sırasında Şark tarihçiliğine yeni bir bakış açısı getirmiş ve Türkolog Friedrich Adler von Greifenhorst Kraelitz, semitist Adolf Grohmann gibi ünlü öğrenciler yetiştirmiştir. 1888'de Avusturya Bilimler Akademisi üyeliğine seçildi ve ölünceye kadar uhdesinde kalan akademi sekreterliğine getirildi. 1899 yılında imparatorluk kütüphanesi nâzirliğine (hâfız-ı kütüb) tayin edildi ve kendisine saray müşaviri rütbesiyle asalet unvanı verildi. Mısır'dan pek çok eski Mısır, Kopt (Kıptî), Grek ve Arap papirüsünün Avusturya'ya götürülmesine yardımcı olan Karabacek çalışma hayatı boyunca bunların, aralarında Arapça klasikler kadar Arap dili ve

medeniyetinin İslâm öncesi kaynaklarının da yer aldığı 4000'den fazlasını elden geçirdi, ayrıca Avusturya Millî Kütüphanesi'ndeki (Hofbibliothek) yazmaları tanıttı. Karabacek 9 Ekim 1918'de öldü.

Karabacek'in yirmi yıla yakın bir süre Avusturya Bilimler Akademisi'ni yönetmesi, aristokratlarla yakınlığından dolayı çağdaş meslektaşları arasında bilim adamlığından çok saraya mensup bir kimse olarak tanınmasını önleyememiş, ayrıca bulunduğu yüksek mevki ve sosyal konumu da ilmî çalışmalarının açıkça tenkit edilmesine imkân vermemiştir. Karabacek şahsiyeti, ilim telakkisi ve metodu, nihayet dili itibarıyla bir önceki yüzyıl çizgisinde kalmış, ancak ilk defa ele aldığı bâkir sahalara oluşturduğu cazibe ve hayranlık ona kudretli hâmilerinin desteğiyle ilmin ikbal kapılarını açmıştır. Kullandığı malzemelerin ölümüne kadar kendi inhisarında kalmasından ötürü çalışmalarının ve ortaya koyduklarının doğruluk derecesini zamanında denetlemek mümkün olamamış, söylediklerine ve yazdıklarına da kimse karşı çıkma cesaretini gösterememiştir. Ancak bu malzemelerin daha sonra tekrar gözden geçirilmesi, yazdıklarının ve vardığı sonuçların çok önemli bir kısmının ilmen değersiz olduğunu ve ilim âlemini büyük yanılgılara sürüklediğini ortaya koymuştur. Meselâ papirüsler üzerindeki birtakım figürleri Grekçe, Latince ve bazı doküma parçaları üzerindeki arabeskeri küfî harfler sanarak okumaya kalkışması ve Güney Arabistan'da yalancı peygambere ait Latince yazılı sikkeler olduğunu ileri sürmesi bunlardan bazılarıdır. Sonuçta birçok doğru bilgi ve ilmî yargıyı altüst eden Karabacek, bütün bunları okuyucuya hayranlık veren bir ayrıntıya girme titizliği içerisinde dipnotlar ve açıklamalarla sunarak büyük bir kitlenin kendisini haksız bir şekilde yüceltmesine yol açmıştır. Ancak onun Arap papirolojisi ve kitap-kâğıt tarihi araştırmacılığı gibi tarihe yardımcı bazı bilim dallarının kurulmasına öncülük etmesi de unutulmaz hizmetleri arasındadır.

Eserleri. Karabacek birçok kitap ve makale yazmış olup çalışmalarının bazıları şunlardır: 1. *Beiträge zur Geschichte der Mazjaditen* (Leipzig 1874). 2. *Die persische Nadelmalerei Susandschird* (Leipzig 1881). 3. *Die Involutio im arabischen Schriftwesen* (Wien 1896). 4. *Die arabischen Papyrusprotokolle* (Wien 1908). 5. *Muhammedanische Kunststudien* (Wien 1913). 6. *Ein Ko-*